

DIM ZUPAN: »MALO ME SKRBI
PRIHODNOST BRALCEV SERIJE O
HEKTORJU«

Dim Zupan (foto: Robert Balen)

Kako je mogoče v sedmem nadaljevanju zbirke knjig o Hektorju tako izkristalizirati vse najboljše, najkvalitetnejše iz serije, ki je obvladovala mladinsko literarno sceno zadnja leta? Odločitev za smrt junaka ni prav lahka naloga?

Pisanje je zame pustolovščina, na neki način potovanje v neznano. Sčasoma junaki nekako oživijo, natančno jim opredelim značaje z dobrimi lastnostmi in napakami, da se fikcija čim bolj približa realnosti. V takšnem stanju pa postanejo junaki samovoljni, lahko bi rekel nekako avtokreativni, tako da včasih zapeljejo zgodbo iz načrtovane smeri. Tako je bilo tudi pri Hektorju, grobi mejniki so bili seveda biološka pot vsakega živega bitja, ki se začne z rojstvom in konča s smrtjo, ki je sestavni del življenja. Postopki pisa-

nja so bili v vseh sedmih delih podobni, je pa res, da sem pri zadnjem verjetno že bolj noter padel, kot rečemo v žargonu. Nemalo bralcev se z mojo odločitvijo, da Hektor v knjigi zaključí svojo biološko pot, ni strinjalo, neka deklica mi je očitala, da bi mu lahko privoščil vsaj kakšne potomce, sam pa sem mnenja, da moramo pisatelji spregovoriti tudi o tej temi, vendar na ustrezen način.

Bili ste večkrat nominirani za večernico, pa tudi dobitnik desetnice 2010 za enega od Hektorjev (Hektor in male ljubezni). Se spominjate prve nominacije pred 16 leti, ko ste bili skupaj s Pavčkom, Deso, Bino, Lelo B. Njatin? Z nominacijami imam kar nekaj izkušenj. Duhoviti primorski kolega Marko Kravos se je na podelitvi osme Desetnice pošalil, poslušaj Dim, kako je to mogoče, Desetnico podeljujemo osmič, ti si bil pa devetkrat nominiran. Vsake nominacije se zelo razveselim, medtem ko misel na nagrado popolnoma opustim. Če bi se slučajno zgodila, bi bila to čudovita dodana vrednost, drugače se mi pa zdi tudi nominacija imeniten dosežek, s katero sem povsem zadovoljen. Ne strinjam se z Abbo, da zmagovalec odnese vse, ampak mi je bližje Coubertinova: važno je sodelovati. Prve nominacije za večernico se dobro spominjam. Kandidiral sem z mladinskim romanom *Leteči mački*, za katerega sem malo prej že dobil Levstikovo nagrado. Moji dragi prijateljski Desi se je zgodil neljub dogodek, ker ji je novinarka iz Maribora po telefonu čestitala, da je prejemnica prve nagrade Večernica. Kasneje se je izkazalo, da je šlo za nominacijo in ne nagrado. Vsekakor pa bi bila Desa bolj zadovoljna z nagrado in je bila potem temu primerno tudi razočarana. Kot je znano, je nagrado prejel Tone Pavček.

Labradorec Hektor je nenavaden protagonist, kako ste se življali vanj?

Brez uvida v »pasjeslovje« najbrž ne gre. Ali ni od prvega do zadnjega Hektorja v družbenem okolju vse zelo drugače, psi in odnos do njih pa ostajajo nespremenljivi?

Personifikacija živali seveda ni moj izum, se mi je pa zdel zanimiv pogled na življenje iz pasje perspektive v prvi osebi. V mladosti sem bil v neprestanem stiku z različnimi bolj ali manj pedigrejskimi kužki, mama je imela kokeršpanjelko, s katero se je pogovarjala kot s človekom, in res je bil vtis, da je psica tudi v resnici veliko razumela. Odnosi med ljudmi in psi so po mojem bolj zapleteni, kot izgledajo na prvi pogled, marsikaj je še nepojasnjenega in neraziskanega. Obstajajo zgodbe o resničnih dogodkih, ki jemljejo sapo. Vživeti se povsem v pasjo psiho seveda niti ni bil moj namen, ker vendarle skozi pasjo perspektivo pripovedujem zgodbo o nas samih. Spremembe okolja me pri pisanju ne zanimajo, ker je to le bleda kulisa, ki je potrebna, da nanjo pričvrstim zgodbo.

Vaš slog je zelo nadziran, nepatetičen, racionalen. Posebej v Hektorju in zreli hruški ste se sijajno izognili patetiki in vsej navlaki emocij, ki bi lahko spremljale odhajanje, smrt junaka. »Rak je poskrbel, da je šel rakom žvižgat, nesrečnik ... A je riba, raca, ne, že vem, raka na jetrih sem dobil ...« Kako preprosto in direktno ... Pisati o smrti za mlade bralce je težavna naloga, redka.

Pisati o smrti je nasploh težavna tema, ker se ob tem srečujemo z najmočnejšimi emocijami, še posebej to velja za mladinsko literaturo. Eden izmed vzrokov za to je tabuizacija smrti kot akta v naši zahodni tradiciji. Odrinili smo jo nekam na stran, kot da se ne bi zavedali svoje končnosti. In ko se zgodi, kar je seveda neizbežno, postanemo zbegani in komaj čakamo, da se znebimo žare, da se lahko spet vrnemo v svojo udobno zlagano večnost. Tako kot smrt sama nas sprele-

tava srh tudi pri odhajanju, zato v večini primerov slabo poskrbimo za umirajoče. Po mojem mnenju je smrt najbolj zlorabljen tema v literaturi, manj nadarjeni avtorji jo na veliko uporabljajo za dosego poceni efektov. In vendar sta tako rojstvo kot smrt dva enakovredna dela v loku tuzemnega bivanja vsakega živega bitja. Za vzhodnjake je umiranje manj travmatično, predvsem zaradi verovanj v reinkarnacijo, ne bi se spuščal v to, ali obstaja še kakšna oblika posmrtnega življenja, vsekakor pa sem prepričan, da smrt ni nekaj, česar bi se morali bati.

Končno se je končalo obdobje pisanja za mlade v slogu »imejmo jih pod steklenim zvonom, ki jih bo obvaroval pred grdotami in slabim tega sveta«. Kaj pravite?

Pred dobrimi desetimi leti je Igor Saksida pisal o knjigah o Drekcju Pekcu in Pukcu Smukcu in med drugim zapisal, da Zupan ruši tabuje, ko na nekem mestu opisuje tekmovanje v spuščanju pukcev in o človeškem izločanju. Kako nedolžna stvar se danes zdi spuščanje pukcev v primeri z opisi pedofilije in incesta, ki smo jim priča v nekaterih svetovnih mladinskih uspešnicah. Osebo sem prepričan, da pisateljeva naloga kot umetnika ni vzgajanje in oblikovanje mladine, temveč realna odslikava problemov, s katerimi se srečujejo mladi. Vsekakor pa mora biti ta odslikava prikazana na način, primeren za mladega konzumenta.

Radi pišete nadaljevanja svojih knjig in z junaki »rastete« – od prve knjige Trije dnevi Drečka Pekca in Pukca Smukca, z junaki ste nadaljevali še v štirih knjigah, tudi Trnovska mafija je serija. Problem knjižnih serij je prepočasen tempo slovenskega založništva, kajne?

Pisanje v serijah mi je blizu, ker je za avtorja udobno, ni se mu neprestano treba izmišljevati novih imen, ni mu

treba izoblikovati novih značajev in iskati novih okvirjev za zgodbe. Čeprav v seriji nastopajo večinoma isti junaki, pa pazim, da je vsaka knjiga zaključena celota, tako da jih ni nujno treba brati v zaporedju, kot so izhajale. Vedno pa je problem časovni razmak med posameznimi izdajami. Tako se je zgodilo, da je trilogija *Trnovska mafija* izhajala več kot deset let in so tisti bralci, ki so prebrali prvo knjigo, medtem že odrasli. Moram pa pohvaliti založbo Mladika, ki se je pri Hektorjih potrudila, da so knjižice izhajale pogosto, kolikor je bilo v njeni možnosti.

Labradorec Hektor, za katerega vem, da ni vaš resnični pes in nima realnega pendanta, je v sedmih knjigah spremljan od rojstva do smrti – zakaj pa prav ta priljubljena pasma in ne kak mešanček?

Ko sem se odločal za pasmo, sem naltel na veliko literarno zasedenost tistih vrst, ki bi ustrezale moji zamisli. Moja starejša hči Nika je ljubiteljica psov in je ravno v tistem času nabavila krasnega črnega labradorca. Izbira se je ponudila kar sama. Kot rečeno, za udejanjitev zamisli sem potreboval določen tip psa. Nič nimam proti mešančkom, dostikrat so očarljivejši od svojih rasnih sorodnikov, bi pa moral spremeniti koncept zgodbe, če bi kakšnega hotel postaviti za glavnega protagonista. Ste mi pa s tem vprašanjem dali misliti, da bi lahko bila zanimiva štorija s kakšnim čistokrvnim mešančkom v glavni vlogi.

Menda je bil najbolj bran drugi Hektor in mala šola. Rekli ste ob intervjuju ob enem od nominiranih Hektorjev (trije so že bili doslej), da je »človeški svet na psu, demistificiran skratka«. Zdaj ste najbrž o tem še bolj trdno prepričani.

Pri vseh teh črnogledostih, s katerimi nas obdelujejo mediji in politiki, nočem biti

še sam pesimist. Če smo se Slovenci obdržali teh nekaj tisočletij in nam je maloštevilnim, kot smo, uspelo celo ohraniti jezik, ni vrag, da ne bomo prebrodili tudi te krize. Na globalni ravni, to je sedaj zelo priljubljena beseda, torej na globalni ravni, pa je človek težko ravnodušen. Nekje sem bral, da so imeli podobne gospodarske krize že v antični Grčiji in so jih ravno tako povzročili finančni mogotci. Krize so se potem ponavljale, le ljudje imamo žal zelo kratkoročen in zmeden spomin. Kot kaže, zgodovino pišejo bankirji in finančni tehnokrati. Dogaja se preobrazba družbe, ljudje so spoznali, da potrošništvo, ki poganja kapitalizem, ni prava odločitev, da je pomembnejša osebnostna in duhovna rast. Da je povečevanje bruto družbenega produkta končno in ne neskončno, da se mora prenehati brezobzirno plenjenje naravnih virov planeta Zemlje, ki so tudi končni. Smo torej v obdobju velikih globalnih družbenih premikov. Največji problem pa vidim v eksponentnem dvigu števila prebivalcev našega planeta. Podatek, da je Indija iz tristo milijonov v tridesetih letih prebila milijardo, je simptomatičen. Drugače je pa vse v redu. Malo me le skrbi prihodnost bralcev serije o Hektorju.

Iz knjige v knjigo o Hektorju se kaže, da vaš primarni namen ni bil razkriti pasje življenje, ampak človeško. Seveda pa pasjeljubce in tudi zoologijo poznate do obisti. Ker brez prepričljivosti pa seveda ne gre.

Ne samo pri literaturi, pri vsaki umetnosti sta ključni pristnost in iskrenost. Blefiranje se tu na dolgi rok ne obnese. Posebej mladi bralci instinktivno začutijo vsako manipulacijo. Sam imam srečo, da sem pri nastopih v neposrednem stiku z otroki, ki so prebrali kakšno moje delo. Če me kdaj pohvalijo, je to zame največja možna nagrada. *Hektor in male ljubezni* je bil čtivo za Cankarjevo priznanje,

tako je nanese, da sem nastopal pred množico mojih bralcev v Cankarjevem domu, na knjižnem sejmu. Postavljali so mi zanimiva vprašanja, da nam je na koncu zmanjkalo časa. Pri odhodu sta me ustavila dva fantiča in eden mi je rekel: Pisatelj, vaši Hektorji so pa res super. Mislim, da sem kar zrasel za nekaj centimetrov. Ja, kaj vama je pa bilo vseč, sem blaženo vprašal. To, da so tako kratki, je sledil odgovor. Otroci res takoj začutijo kvaliteto.

Klasično vprašanje o predanosti mladinski literaturi – kako je s tem? Pravi, da je potrebna pri romanu večja koncentracija?

Na žalost bralna kultura povsod po svetu pada in tako je tudi pri nas. Izgubljam tudi mlade bralce, čeprav je Bralna značka v Sloveniji ena najbolje organiziranih tovrstnih akcij na svetu. Do sedaj sem napisal štiri knjige za odrasle, malo, predvsem zaradi tega, ker sem se pričel z literaturo ukvarjati relativno pozno. Odkar sem leta devetdeset izdal prvo knjigo, za katero sem dobil tudi spodoben honorar, plačila za avtorsko polonenehno padajo in so končno dosegla dno, ko smo avtorji za svoje delo plačani sramotno in poniževalno. Če sešteješ ure, ki so potrebne za nastanek recimo tristostranskega romana, ugotoviš, da smo pisatelji slabše plačani od najnižjega zjamčenega dohodka. Pri vsem tem pa, če parafraziram pisatelja Slavka Pregla, vsi, ki se ukvarjajo s knjigo, od tega dobro živijo razen avtorjev. Od pisanja lahko preživi samo kakšen multipraktik tipa Feri Lainšček, vrhunski mojster besede, ki v enaki meri obvlada poezijo in prozo, zraven pa piše še scenarije, drame, radijske in tv-igre, lutkovne igre, za nameček pa še na vseh področjih pobere nagrade. Njemu mogoče znese. Ampak kolikor vem, takšnih ne delajo več. Slep

je, kdor se s pisanjem ukvarja. Po drugi strani pa, kot sem že omenil, je za mene pisanje pustolovščina, v katero sem se in se bom spuščal ne glede na slepoto, ozi-rajoč se samo na lepoto. Ne priznavam kakršnegakoli predalčkanja literature, tudi ne tega na literaturo za mladino in odrasle. Edino merilo je kvaliteta. Včasih pisatelj misli, da piše za odrasle, pa delo samo prestopi namišljeno mejo, kot se je to zgodilo Malemu princu Antoina De Saint-Exuperyja. Vendar pri branju te knjige enako uživajo tako odrasli kot otroci.

Letos smo imeli v paketu za večernico tudi očetovo knjigo. Kak odnos imate do te knjige? In kak do očeta nasplah kot literarnega vzornika, »kolega« ...? Predvidevam, da imate v mislih Vitomilovo Pravljico o črnem šejku z rdečo rožo, ki je, zanimivo, dobila nagrado za najlepšo slikanico, ki jo je izvrstno ilustriral Damijan Stepančič. Vitomil je to knjigo napisal pred drugo svetovno vojno kot štiriindvajsetletni mladenič. Njena posebnost je, da jo je posvetil moji mami Niki, zato jo seveda obravnavam drugače kot druge podobne knjige in lahko rečem, da mi je zelo ljuba. Ročno je napisana in ilustrirana, sam pa jo je tudi povezal v knjižico. Nihče ni vedel, da je knjižica preživela, dokler je ni našla Ifigenija Simonovič in se zmenila za objavo leta 2011, tako da je postala že neke vrste soavtorica. Vitomil je imel za razliko od mene svoje literarno delo za poslanstvo, njegova dela so izrazito mačistična, meni pa je bliže antijunak, zato o kakšnem vzorniku ne moremo govoriti. Smrt je preprečila, da bi kdaj prebral kakšno moje delo, zato za njegovo mnenje ne bom nikoli izvedel.

Melita Forstnerič Hajnšek
Večer, sredo, 19. septembra 2012, str. 2